

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ірина Бойчик

ORCID ID: 0000-0002-6212-8072

канд. екон. наук, доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнський національний університет, Україна

Світлана Стахурська

ORCID ID: 0000-0001-7333-8764

аспірантка кафедри підприємництва і торгівлі
Західноукраїнський національний університет, Україна

При оцінюванні ефективності управління інтелектуальною власністю як складовою формування інтелектуального потенціалу молокопереробних підприємств необхідно звернути увагу на об'єкти, що охороняються авторським правом і суміжними правами, а серед останніх – комп'ютерні програми.

Суть комп'ютерної програми як об'єкта правового захисту, а також правове підґрунтя відносин між розробниками і користувачами комп'ютерних програм, їх вільне використання зафіксовані у вітчизняному законодавстві [1].

Програмне забезпечення, поряд з іншими складовими інтелектуальної власності підприємства, потребує ефективного використання, тому пропонуємо низку показників для оцінювання ефективності управління програмним забезпеченням:

1) частка вартості програмного забезпечення (Кпз) у вартості нематеріальних активів підприємства:

$$Кпз = Q_{пз} / Q_{на}, \quad (1)$$

де $Q_{пз}$ – сукупна вартість програмного забезпечення підприємства, грн.;

2) коефіцієнт дійсного оновлення програмного забезпечення підприємства (Кдопз):

$$Кдопз = N_{нпз} / N_{зпз} \times 100, \% \quad (2)$$

де $N_{нпз}$ – кількість використовуваних нових комп'ютерних програм;

$N_{зпз}$ – загальна кількість використовуваних комп'ютерних програм;

3) ступінь оновлення програмного забезпечення підприємства (Ксопз):

$$Ксопз = Кдопз / Кбопз, \quad (3)$$

$$Кбопз = 100\% / t_{мспз}, \quad (4)$$

де $Кбопз$ – базовий коефіцієнт оновлення програмного забезпечення, %;

t – термін морального старіння програмного забезпечення, роки.

Також для молокопереробних підприємств важливими є показники оцінки ефективності управління нетрадиційними об'єктами інтелектуальної власності, зокрема, ноу-хау. Попри дискусійність питання щодо їх сутності та змісту, у

вітчизняному законодавстві визначений їх зміст [2].

Для підприємств молокопереробної галузі основним ноу-хау є рецептура продукції, тому оцінку ефективності управління цим елементом інтелектуальної власності підприємства та його інтелектуальним потенціалом можна здійснювати за допомогою таких показників:

1) індекс вартості ноу-хау (I_{nh}):

$$I_{nh} = Q_{nhp} / Q_{nhb}, \quad (5)$$

де Q_{nhp} , Q_{nhb} – відповідно вартість ноу-хау підприємства у розрахунковому та базовому роках, встановлена експертним шляхом, грн.

2) рівень охоплення продукції системами управління якістю ($R_{суяп}$), який можна визначати за допомогою пропонованої нами шкали, де найнижчий рівень відображає слабкий інтелектуальний потенціал в частині виробництва високоякісної сертифікованої за високими стандартами продукції; найвищий – значний потенціал, який дає можливість конкурувати не лише на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках (табл.1);

3) частка продукції, сертифікованої за різними системами управління якістю ($K_{суяп}$):

$$K_{суяп} = N_i / N_z, \quad (6)$$

де N_i – кількість найменувань продукції, сертифікованої за відповідною системою; N_z – загальна кількість найменувань продукції, що виготовляються підприємством.

Таблиця 1

Шкала оцінювання рівня охоплення продукції системами управління якістю

№ зп	Рівень охоплення системами управління якістю	Стандарт / умови	Зміст
1.	I	ТУ	Технічні умови - документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процеси чи послуги; можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом
2.	II	ГСТУ	Галузевий стандарт на продукцію, послугу розробляється у випадку відсутності державних стандартів України чи в разі необхідності встановлення вимог, які б перевищували або доповнювали вимоги державних стандартів
3.	III	ДСТУ	Державний стандарт України стосується певних категорій товарів, які є обов'язковими до сертифікації; ДСТУ включає ширші та жорсткіші вимоги до продукції; регулює рівень змісту радіонуклідів, вміст солей важких металів, пестицидів, мікотоксинів, мікробіологічних показників та ін.
4.	IV	ISO 22000	Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до організацій будь-якого харчового ланцюга; вітчизняний аналог стандарту - ДСТУ ISO 22000
5.	V	FSSC 22000	Схема сертифікації харчової безпеки, що є повністю сумісною з усіма відповідними стандартами ISO

[авторська розробка]

Ноу-хау безпосередньо пов'язані з терміном «комерційна таємниця», тобто інформацією, яка охороняється законодавством без будь-якої реєстрації та яка не повинна бути розголошеною, доступною іншим суб'єктам. Сутність та зміст

комерційної таємниці визначені ст.36 Господарського кодексу України [3].

Комерційну таємницю можна розглядати з двох точок зору: як об'єкт інтелектуальної власності підприємства, яка охороняється відповідним законодавством; та як частина інформації, що є запорукою інформаційної безпеки підприємства. Інформаційна безпека відображає стан захищеності підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, які можуть спричинити виникнення матеріальних збитків. Комерційна таємниця ґрунтується на праві власності на певні відомості, інформацію, доступ до яких є джерелом отримання підприємством додаткових матеріальних благ і певних економічних вигод.

Оцінювання ефективності управління комерційною таємницею як елементом інтелектуального потенціалу підприємства пропонуємо за показниками:

1) перелік відомостей, які становлять комерційну таємницю (Пкт); формується в електронному та/або паперовому вигляді шляхом власних аналітичних досліджень на конкретному підприємстві; конкретизується інформація, розголошення якої може завдати підприємству економічних втрат;

2) обсяг втрат підприємства від розголошення комерційної таємниці ($\Delta Q_{кт}$):

$$\Delta Q_{кт} = Q_{д} - Q_{п}, \quad (7)$$

де $Q_{д}$, $Q_{п}$ – обсяг реалізації продукції, відповідно, до та після розголошення комерційної таємниці, грн.;

3) додатковий прибуток від використання комерційної таємниці ($\Delta П_{кт}$):

$$\Delta П_{кт} = Д_{кт} - В_{кт}, \quad (8)$$

де $Д_{кт}$ – дохід підприємства від володіння та використання комерційної таємниці, грн.; $В_{кт}$ – витрати на забезпечення комерційної таємниці, грн.

Зрозуміло, що величину доходу та витрат у цьому випадку встановити складно, оскільки вони можуть бути встановлені лише на основі аналізу їх величини у попередніх періодах за умов відсутності та наявності у підприємства комерційної таємниці. Також складним є процес виділення із загальної суми доходу підприємства саме того, який забезпечений комерційною таємницею.

Для повноти характеристики формування та оцінки ефективності управління інтелектуальним потенціалом підприємства необхідно оцінити його гудвіл (імідж, ділова репутація). Продукція молокопереробних підприємств належить до товарів щоденного споживання та імідж підприємства-виробника відіграє не останню роль у забезпеченні лояльності та прихильності покупців до тієї чи іншої торговельної марки.

Поняття «гудвіл» є досить складним та багатофакторним, вони належать до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, нематеріальних активів підприємства, які приносять йому економічну вигоду. Гудвіл здатний «невидимим» чином збільшити оцінку вартості підприємства. Практика оцінювання гудвілу підприємства передбачає використання двох методів: метод надприбутку (отримання додаткового доходу від нематеріальних активів підприємства порівняно з аналогічними підприємствами галузі) та балансовий метод (різниця між вартістю підприємства при його продажу та повною вартістю його активів). Для оцінки гудвілу та ефективності управління ним для молокопереробного підприємства пропонуємо використовувати показник прибутковості нематеріальних активів ($П_{на}$):

$$П_{на} = П / Q_{на}, \quad (9)$$

де $П$ – прибуток підприємства, грн.

Коефіцієнт показує величину прибутку підприємства на одну гривню його нематеріальних активів. Цей показник порівнюють з таким самим показником аналогічних підприємств на ринку. Чим більшим є цей показник, тим більшою є вартісна оцінка гудвілу підприємства у тому числі. Виділити в грошовому виразі вартість гудвілу серед інших нематеріальних активів підприємства дуже складно.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права. Закон України № 2811-IX від 01.12.2022 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
2. Про інвестиційну діяльність. Закон України № 1560-XII від 18.09.1991р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
3. Господарський кодекс України. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.